

Натела Ревазівна КОРДЗАЯ

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, підприємництва та торгівлі Одеської національної академії харчових технологій

ORCID ID: 0000-0003-3429-0483

e-mail: natela_k@ukr.net

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНІВ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Кордзая, Н. Р. Теоретико-методологічні засади формування критеріїв дослідження рівнів продовольчої безпеки регіону / Натела Ревазівна Кордзая // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 4. – С. 328 – 339. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Від рівня продовольчої безпеки залежить ефективна робота всієї системи продовольчого забезпечення. Водночас, використання поділу на рівні забезпечує ефективне функціонування механізмів швидкого реагування на сучасні виклики: в межах глобальної продовольчої безпеки проявляються зусилля усього міжнародного співтовариства, національний рівень характеризується обґрунтованою державною політикою продовольчого забезпечення, для забезпечення регіонального рівня потрібно ефективна взаємодія місцевої влади та виробників продуктів харчування.

Метою даної статті є дослідження теоретико-методологічних засад формування критеріїв дослідження рівнів продовольчої безпеки окремого регіону.

Результати. Серед багатьох проблемних питань продовольчої безпеки держави виділяється регіональний аспект. Тому комплекс продовольчої безпеки регіону потрібно направити на забезпечення продовольчої незалежності, стійкості, стабільності, прогресивних впроваджень. Застосування системності в управлінні продовольчою безпекою регіону сформує механізм організаційної структури, який поєднає всі управлінські дії в напрямі досягнення цілей адаптації комплексу програми продовольчої безпеки для Причорноморського регіону України. Взаємозв'язок регіональних суб'єктів у системі продовольчої безпеки будуватиметься на регуляторах господарської діяльності регіону. Політика регуляторів використовує тільки достовірні та об'єктивні оцінки промислово-економічного, промислово-фінансового середовища суб'єктів господарювання регіону в управлінських рішеннях щодо реалізації продовольчої, безпекової політики, формування бюджетів розвитку Причорноморського регіону країни.

Висновки. Запропоновано основні напрями вдосконалення системи продовольчої безпеки регіону, враховуючи багаторівневність такої системи. До таких напрямів віднесено: створення інтегрованого господарського комплексу, орієнтованого на соціально-економічний розвиток, вирішення екологічних проблем; створення інноваційної моделі в сфері інвестиційного екологічного клімату в регіоні; ефективне використання енергетичних технологій; проектування парків: регіональних, індустриальних, технологічних та впровадження інвестиційних проектів.

Ключові слова: продовольча безпека, продовольчий аспект, організаційно-економічний механізм, інфраструктура продовольчого забезпечення, потенціал.

Natela KORDZAIA

PhD in Technical Sciences,
Odesa National Academy of Food Technologies

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF CRITERIA FORMATION FOR
RESEARCH OF FOOD SECURITY LEVELS IN THE REGIONS**

Abstract

Introduction. *The level of food security depends on the effective operation of the entire food security system at the same time, the use of division at the level ensures the effective functioning of rapid response mechanisms to modern challenges: global food security manifests the efforts of the international community. Effective interaction between local authorities and food producers is needed to ensure the regional level.*

The purpose of this article is research of theoretical and methodological bases of criteria formation for research of food safety levels in different regions.

Results. *Among the many problematic issues of food security of the state, the regional aspect stands out. Therefore, the food security complex of the region should be aimed at ensuring food independence, sustainability, stability, progressive implementation, improvement. The main principles of the food complex are the components of complexity, flexibility for ensuring food security of the region in relation to future threatening moments. The application of the system in the management of food security in the region will form a mechanism of organizational structure that combines all management actions to achieve the goals of adaptation of the food security program for the Black Sea region of Ukraine. The relationship of regional actors in the food security system is based on the regulators of economic activity in the region. The policy of regulators uses only reliable and objective assessments of the industrial, economic, industrial and financial environment of economic entities in the region in management decisions on the implementation of food and security policy, the formation of development budgets of the Black Sea region.*

Conclusions. *The main directions of improving the food security system of the region are proposed, taking into account the multilevel nature of such a system. Such areas include: creation of an integrated economic complex focused on socio-economic development, solving environmental problems; creation of an innovative model in the field of investment ecological climate in the region; efficient use of energy technologies; design of parks: regional, industrial, technological and implementation of investment projects.*

Keywords: *food security, food aspect, organizational and economic mechanism, food security infrastructure, potential.*

JEL classification: F52

Вступ

На сучасному етапі розвитку економічних процесів та господарських зв'язків доволі активно ведеться комплексне вивчення проблеми продовольчої безпеки серед економістів-дослідників. Так, окремі питання продовольчої безпеки та продовольчого ринку досліджуються в роботах Березіна О.В., Бойка В.І., Борщевського П.П., Гайдуцького П.І., Гойчук О.І., Єгорова Б.В., Лагодієнка В.В., Лисецького А.С., Лукінова І.І., Месель-Веселяка В.Я., Мудрака Р.П., Саблука П.Т., Трегобчука В.М., Шевченко О.О., Шпичака О.М.. Але, не дивлячись на широке коло досліджень, питання, пов'язані із вивченням теоретико-методологічних засад формування критеріїв дослідження рівнів продовольчої безпеки регіону, не є вивченим до кінця і потребують додаткових обґрунтувань.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних засад формування критеріїв дослідження рівнів продовольчої безпеки окремого регіону.

Для досягнення визначеної мети та відповідно до логіки наукового дослідження були поставлені завдання: проаналізувати засади формування критеріїв дослідження рівнів продовольчої безпеки, дослідити шляхи формування критеріїв дослідження рівнів продовольчої безпеки.

Методологічною та теоретичною основами дослідження є економічна теорія, наукові роботи вітчизняних вчених із проблем забезпечення продовольчої безпеки Причорноморського регіону. У процесі дослідження використовувалися такі методи: монографічний, наукової абстракції, спостереження, рядів динаміки, середніх величин, індукції та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження

Методологічні особливості побудови системи показників безпеки харчових продуктів полягають у тому, що така система повинна бути побудована шляхом запровадження і використання функціональних індикаторів системи, оскільки цей метод забезпечує суть, цілі, взаємозв'язок та взаємозалежність моніторингу безпеки харчових продуктів на всіх рівнях продовольчої взаємодії всіх її учасників. В умовах глобальної та локальної криз поточний економічний процес регіональної, державної та світової економіки знаходиться під системним та руйнівним впливом, а це напряду створює загрози регіональній продовольчій безпеці та регіональному управлінню продовольчою безпекою. Водночас цей процес управління передбачає використання ефективних національних інструментів впливу на продовольчу безпеку в регіоні. Водночас продовольча безпека регіону залежить від здатності системи виробництва, зберігання, переробки, оптової та роздрібної торгівлі продовольчими товарами стабільно та рівномірно забезпечувати різні соціальні групи регіону продуктами харчування, що відповідають науковим та обґрунтованим дієтичним стандартам.

Глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI), розроблений у 2012 році Інститутом економічних досліджень (The Economist Intelligence Unit) і експертами, які мають статус міжнародних, з безпосередньою фінансовою участю транснаціональної компанії DuPont, дає змогу побудувати рейтинг продовольчої безпеки 113 країн світу [1]. GFSI розглядає продовольчу безпеку як стан, при якому населення в будь-який час може бути забезпечено фізичною, соціальною та економічною доступністю до продовольства (у достатній кількості і з достатньою харчовою цінністю), що враховує потреби їхнього раціону харчування для здорового та активного життя.

GFSI є динамічною моделлю, аналітична база якої включає понад 28 показників, що дає змогу оцінити фактори продовольчої безпеки в розвинених країнах світу на основі системи індикаторів, згрупованих у три групи: фізична доступність; економічна доступність; якість і безпека продовольства [1]. Ця модель, окрім оцінки продовольчої безпеки за вказаними вище групами індикаторів, включає групу критеріїв «природні ресурси та стійкість».

Дані показники вимірюють вплив країни на клімат, що змінюється; її сприйнятливість до природних ресурсних ризиків і як країна адаптується до цих ризиків. Застосування цієї групи показників є коригуючим для оцінки продовольчої безпеки країн. Узагальнюючими показниками GFSI є рейтинг та інтегральний індекс продовольчої безпеки, що формується на основі таких складників, як економічна доступність, фізична доступність та якість і безпека харчових продуктів [1].

Якщо здійснювати оцінку показників продовольчої безпеки за методикою GFSI, використовуючи групу показників економічної доступності (Affordability), то в рамках цієї оцінки використовують наступні показники споживання продовольства, такі як частка витрат домогосподарств, %; частка населення за глобальною межею бідності, %; валовий внутрішній продукт, дол. США на особу; мито на імпорт сільськогосподарської

продукції, %; наявність програм безпеки харчових продуктів, якісна оцінка доступ до фінансування для фермерів, якісна оцінка.

Оцінка показників продовольчої безпеки за групою показників фізичної доступності (Availability) за методикою GFSI враховує показники: достатність постачання продовольства; обсяг державних витрат на наукові дослідження, якісна оцінка; інфраструктурне забезпечення продовольчого комплексу; волатильність сільськогосподарського виробництва, стандартне відхилення; ризики, пов'язані з політичною стабільністю; корупція, якісна оцінка; вплив урбанізації, темп приросту ВВП, зменшений на темп зростання розвитку міст; втрата харчових продуктів після збору врожаю, %.

Оцінка показників продовольчої безпеки за групою показників якості та безпеки (Quality and safety) за методикою GFSI враховує показники: диверсифікація дієти; наявність стандартів харчування; якість спожитого білка, грамів; доступність необхідних мікроелементів у продуктах; харчування, %; безпечність харчових продуктів.

За основними складовими моніторингу індикаторів продовольчої безпеки в межах глобального рівня, індикатори класифікуються за чотирма складовими виміру продовольчої безпеки - наявності, доступу, використання і стабільності. Взаємозв'язок між задачами ЦСР та критеріями продовольчої безпеки полягає в «доступі до продовольства», «продовольчої стабільності», «наявності продовольства» та «використання продовольства» в межах нового глобального Порядку денного «Цілі Сталого Розвитку – 2016-2030».

Всесвітня продовольча програма Організації Об'єднаних Націй (ВПП ООН) є провідною гуманітарною організацією, яка бореться з голодом у всьому світі та в межах якої відбувається допомога 97 мільйонам людей у 88 країнах світу. З цією метою вона доставляє продовольчу допомогу в надзвичайних ситуаціях і працює з громадами для покращення харчування і підвищення стійкості.

Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР) – багатостороння фінансова установа, створена в 1977 році за рішенням Всесвітньої продовольчої конференції 1974 року – вирішує завдання боротьби з голодом і бідністю в сільських районах країн, що розвиваються.

Фонд мобілізує ресурси, роблячи можливим для бідних сільських домогосподарств поліпшити своє харчування, збільшити сільськогосподарське виробництво і доходи. МФСР надає пряме фінансування у вигляді позик і грантів, залучає додаткові ресурси для реалізації своїх проектів і програм. Умови кредитування варіюються в залежності від величини валового національного продукту на душу населення в конкретній країні. МФСР працює з багатьма установами, в тому числі зі Світовим банком, регіональними банками розвитку, іншими регіональними кредитно-фінансовими установами та установами Організації Об'єднаних Націй. Багато з них спільно фінансують проекти МФСР. МФСР фінансується за рахунок добровільних пожертвувань від урядів, спеціальних внесків, надходжень від погашення виданих кредитів і інвестиційних доходів.

У вересні 2015 року в межах 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року, на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань.

Враховуючи зазначене, Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року на засадах принципу «Нікого не залишити осторонь» було започатковано інклюзивний процес адаптації Цілей сталого розвитку.

ЦСР спрямовані на усунення всіх форм голоду та недоїдання до 2030 року та забезпечення того, щоб діти, особливо діти, отримували достатню кількість поживної їжі протягом року. Сюди входить просування стійких методів ведення сільського господарства: підтримка дрібних фермерів та забезпечення рівного доступу до землі, технологій та ринків. Це також вимагає міжнародної співпраці для залучення інвестицій в інфраструктуру та технології для підвищення продуктивності сільського господарства. Окрім досягнення інших намічених цілей, до 2030 року головна ціль подолати голод, використовуючи при цьому наступні стратегії:

- подвоїти продуктивність сільського господарства і доходи дрібних виробників продовольства, у тому числі шляхом забезпечення гарантованого та рівного доступу до землі, інших виробничих ресурсів і факторів сільськогосподарського виробництва, знань, фінансових послуг, ринків і можливостей для збільшення доданої вартості та зайнятості в несільськогосподарських секторах;

- забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування й упровадити методи ведення сільського господарства, які дозволяють підвищити життєстійкість і продуктивність та збільшити обсяги виробництва, сприяють збереженню екосистем, зміцнюють здатність адаптуватися до зміни клімату, екстремальних погодних явищ, засух, повеней та інших лих і поступово покращують якість земель та ґрунтів;

- забезпечити збереження генетичного різноманіття насіння і культивованих рослин, а також сільськогосподарських і домашніх тварин та відповідних ним диких видів, у тому числі шляхом належного утримання різноманітних банків насіння і рослин на національному, регіональному та міжнародному рівнях, сприяти розширенню доступу до генетичних ресурсів і пов'язаних з ними традиційних знань та спільному використанню на справедливій і рівній основі вигоди від їх застосування на умовах, погоджених на міжнародному рівні.

Беручи до уваги стан продовольчого ринку, збільшення інвестицій в аграрний сектор та здатність агропродовольчого сектору забезпечувати адекватний рівень продовольства для людей. Забезпечення ефективного використання внутрішнього потенціалу території та її спеціалізації для досягнення сталого розвитку країни створювати умови для підвищення добробуту та доходів громадян, одночасно досягаючи соціальної, гуманітарної, економічної, екологічної та просторової згуртованості.

Сприяє розвитку сільського господарства. З метою забезпечення розвитку сільського господарства забезпечити державну підтримку у галузі, зменшити кредити, розробити механізми гарантування кредитів, дотримання планів технічної підтримки та консультаційних послуг; врахування практичного досвіду країн ЄС щодо оподаткування фермерів; створювати умови ведення особистого господарства.

Запровадити жорсткий контроль виробництва дитячого харчування, нових продуктів, генетично модифікованих продуктів, використання харчових добавок та ароматизаторів тощо, запровадження та оптимізація національних норм поєднаних з вимогами регламентів та стандартів ЄС. Забезпечити споживачів можливістю надсилати електронні скарги на невідповідні товари та забезпечити швидкий їх розгляд; Запровадити постійний моніторинг постачальників продуктів в навчальні заклади та розширити систему відстеження продуктів тваринного походження, що циркулюють в Україні.

Що стосується державного або національного рівня, то Страшинська Н.В. та Грецька Г.А. [2] в стандарти продовольчої незалежності на національному рівні включають наступне: стандарти якісного споживання їжі (енергетична цінність щоденного раціону на душу населення не повинна бути менше 2,5 ккал); стандарти

доступності споживання їжі (на задоволення попиту на їжу витратити не слід більше 60% бюджету домогосподарств); частка імпорту продовольства на внутрішньому ринку сільськогосподарських продуктів харчування. Поряд з цим, визначені стандарти повністю відповідають цілям моніторингу безпеки харчових продуктів, але не відображають усіх завдань, які необхідно вирішити для досягнення належного рівня безпеки харчових продуктів.

Вараксіна О.В. [3], Дорош М.М., Дадак О.О. [4] включають такі компоненти (стандарти) продовольчої безпеки: 1) Країна самозабезпечена основними продуктами харчування за рахунок вітчизняного виробництва, в тому числі тими продуктами, які можуть використовуватись у якості стратегічного запасу. Страхові запаси повинні забезпечити стійкість зовнішнім та внутрішнім загрозам. Система продовольчої безпеки повинна базуватись на максимальній автономії національної продовольчої системи; 2) Продовольче забезпечення для всіх верств населення, включаючи фізичну та економічну доступність. Фізична доступність означає здатність харчової системи виробляти або імпортувати їжу, щоб забезпечити її зберігання та просування на необхідному рівні та рівні стандартів для задоволення харчових потреб усіх верств населення. Економічна доступність означає здатність різних груп людей купувати їжу в необхідній кількості та асортименті за відповідними цінами та сплачувати за неї за рахунок коштів, виділених державою; 3) достатнє та збалансоване харчування для підтримки найвищого рівня фізичного та психічного здоров'я; 4) якість – забезпечити належну якість і безпеку продуктів харчування; 5) сталий розвиток аграрного сектору.

Мудрак Р.П. та Лагодієнко В.В. [5, 6] визначили такі критерії для національного рівня продовольчої безпеки: високий рівень продовольчого забезпечення; стратегічні можливості для збільшення експортного потенціалу; створення ефективних механізмів захисту агропромислових виробників країни; забезпечення доступності та оптимального споживання населення; збільшення ємності внутрішнього ринку продовольства; незалежність продовольства на національному ринку (принаймні 75%); висока якість та безпека продуктів харчування, підтримка здоров'я населення та майбутніх поколінь; забезпечення ефективної економічної підтримки відтворення та споживання їжі; стабільне постачання продовольства; динамічний та стійкий розвиток національної агропереробної галузі.

Новіков Є. Ю. встановив критерії для досягнення продовольчої безпеки [6]:

1. Достатня продовольча база – у цьому випадку продовольча безпека, як правило, відноситься до механізму, за допомогою якого люди впевнені у стійкому та адекватному рівні продовольчої безпеки. Продовольчу безпеку можна також розглядати з точки зору розвинених країн (області із надлишком продовольства) або країн, що розвиваються (райони з дефіцитом продовольства).

2. Необхідна кількість і кість продуктів харчування. Норма залежить від здатності країни досягти цільового рівня споживання. Вибір цільового рівня споживання є, мабуть, найважливішим аспектом продовольчої політики в країнах, що розвиваються, що можна розглядати з двох перспектив. По-перше, існують хронічні та постійні проблеми з недоїданням, які спричинені низькою продуктивністю та соціальними проблемами населення. Це довгострокова проблема, яку можна подолати лише шляхом довготривалого стійкого зростання виробничих потужностей та фактичного рівня доходу бідних. Друга проблема полягає у короткочасній мінливості харчових прав споживачів. У цьому сенсі продовольча безпека в кінцевому рахунку є проблемою коливань реального доходу, що впливає на здатність людей забезпечувати належне харчування за допомогою законних механізмів. 3. Кількість та якість необхідної їжі. Продовольчу безпеку можна визначити як забезпечення того, щоб усі соціальні групи та особи отримували достатню кількість та якість їжі.

Таким чином, рекомендації зазначених вчених розширюють стратегічні можливості для збільшення експортного потенціалу та дають можливість сформувати ефективний механізм постійного захисту національних агропромислових виробників та ефективно забезпечити доступність для людей до споживчого кошику з оптимальною його структурою.

В межах Стратегії продовольчої безпеки на період до 2030 року передбачено:

1. Створити національні та регіональні системи моніторингу продовольчої безпеки шляхом організації та відстеження збору даних, необхідних для додержання рівня існуючих стандартів;
2. Створити систему раннього попередження про загрози продовольчій безпеці;
3. Розробити та впровадити план дій щодо забезпечення їжею людей, які потрапили в надзвичайні ситуації;
4. Середньодобова калорійність споживання їжі повинна бути в межах рекомендованого стандартного діапазону;
5. Максимальне наближення фактичного споживання їжі до рекомендованого стандарту;
6. Загальні витрати на харчування складають не більше 35% від загальних витрат домогосподарств;
7. Харчова незалежність основних продуктів не нижче встановленого порогового стандарту;
8. Створити стійку систему харчування, щоб забезпечити всім громадянам економічний та практичний доступ до здорового харчування;
9. Розвивати стійке сільськогосподарське виробництво, включаючи рівні можливості доступу на ринок для всіх виробників продуктів харчування, створити стійку систему виробництва та збуту та диверсифікувати виробництво;
10. Чи є на ринку повністю безпечна їжа, супроводжувана достатньою кількістю інформації для споживачів, щоб зробити обґрунтований вибір, і немає на ринку підроблених продуктів харчування.

В той же час, регіон є основним рівнем для вирішення питань продовольчої безпеки. Особливості формування продовольчої безпеки в регіоні подано на рис. 1.

Зазвичай переважна більшість вчених використовує більшу кількість критеріїв у порівнянні з національним рівнем. Це залишає проблему розмежування критеріїв та показників для оцінки продовольчої безпеки на регіональному рівні [7]. Так, Кундєєва Г.О. вважає, що на мезорівні (регіональному рівні) продовольча безпека повинна враховувати економічний потенціал, умови та спеціалізацію сільськогосподарського виробництва, тобто сільське господарство та земельні відносини, екологія впливають на купівельну спроможність усіх груп регіону.

Отже, продовольча безпека на регіональному рівні оцінюється за такими критеріями: рівень споживання основних продуктів харчування на душу населення в регіоні; рівень доходів на душу населення в регіоні; загальна вартість продукції сільського господарства, сировини та зерна в регіоні; рівень цін на вітчизняну та імпорту продукцію на регіональному продовольчому ринку; постачання сільськогосподарської продукції та продуктів харчування з інших країн та інших регіонів; обсяг імпорту та експорту сільськогосподарської продукції та продуктів харчування; рівень забезпечення якісними продуктами харчування (склад та енергоємність) [8]. По суті, автор визначає показники оцінки продовольчої безпеки на регіональному рівні на основі критеріїв самозабезпечення продовольством та його фактичної доступності.

Крім цього, ми повинні визначити основні функціональні рівні продовольчого потенціалу регіону (рис. 2). Загальна політика та напрями стимулювання продовольчої діяльності в регіоні залежать від цих рівнів. Кожен рівень має специфічні

характеристики та особливості, що впливають на продовольчу безпеку регіону. Розглянемо характеристики трьох рівнів інвестиційного та інноваційного потенціалу регіону. Перша особливість I рівня – вплив компаній, установ та організацій, які здійснюють виробничо-продовольчу діяльність на основі інвестицій, інновацій та розвитку, на продовольчу безпеку. Вони складають більшість активних елементів продовольчого потенціалу в регіоні.

На II рівні основними елементами продовольчої активності є міста, селища та села. Якість та ефективність взаємодії системи продовольчого забезпечення також залежить від їх кількості. На III рівні загальна структура складається з регіонів, які є частиною загальної структури регіону. I, II та III рівні становлять загальний регіональний рівень продовольчої активності та безпеки. Особливу увагу слід приділити інституційному середовищу, основною метою якого є створення належних умов для взаємодії всіх рівнів для ефективного продовольчого забезпечення, розвитку виробничо-продовольчої діяльності, координації та забезпечення.

Сучасний механізм здійснення виробничо-продовольчої діяльності з використанням регіонального потенціалу вимагають встановлення напрямку, в якому всі елементи інституційного середовища та регіональної структури взаємодіють як по вертикалі, так і по горизонталі. Найкращого інституційного охоплення регіонального потенціалу можна досягти шляхом створення координаційного агентства на всіх рівнях координації продовольчого забезпечення, рис. 2.

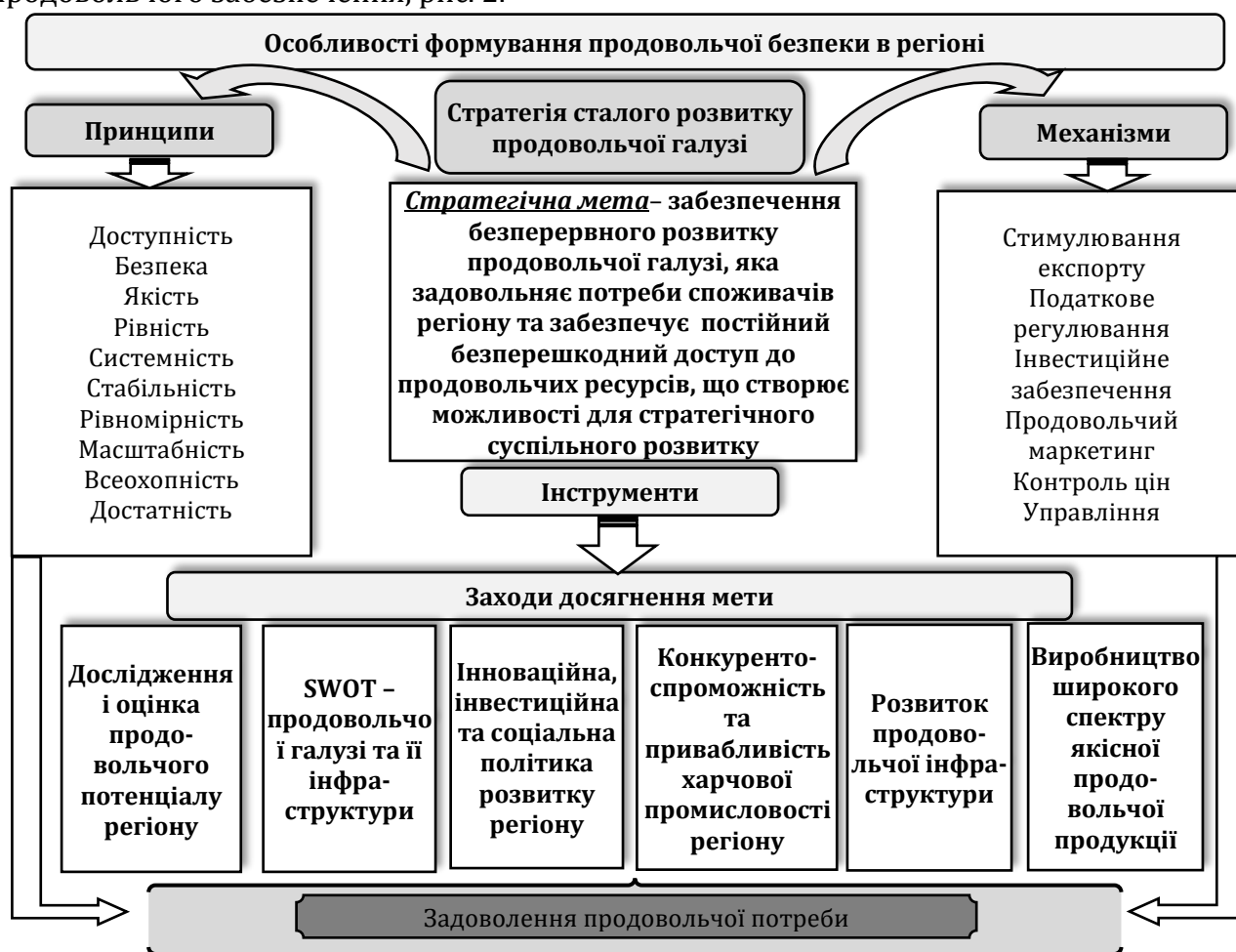

Рис. 1. Особливості формування продовольчої безпеки в регіоні

I рівень включає більшість елементів продовольчої безпеки, який містить основний потенціал для активізації продовольчих стратегій у регіоні. Насиченість виробничо-продовольчої складової економіки будь-якої країни зумовлена постійними

удосконаленнями виробничого процесу (включаючи незалежні регіональні економічні суб'єкти). Тому пошук великих фінансових ресурсів для стимулювання продовольчого виробництва залишається важливим питанням, що стоїть перед українськими продовольчими підприємствами, особливо у цілому регіоні.

Сучасні механізми запуску інвестиційно-інноваційної активності регіонального потенціалу вимагають налагодження напрямів взаємодії інституційного середовища з усіма елементами регіональної структури як на вертикальному, так і на горизонтальному рівнях. Досягнення оптимальності інституційного охоплення регіонального потенціалу можливо здійснити за рахунок створення на кожному рівні особливого органу інвестиційно-інноваційної координації.

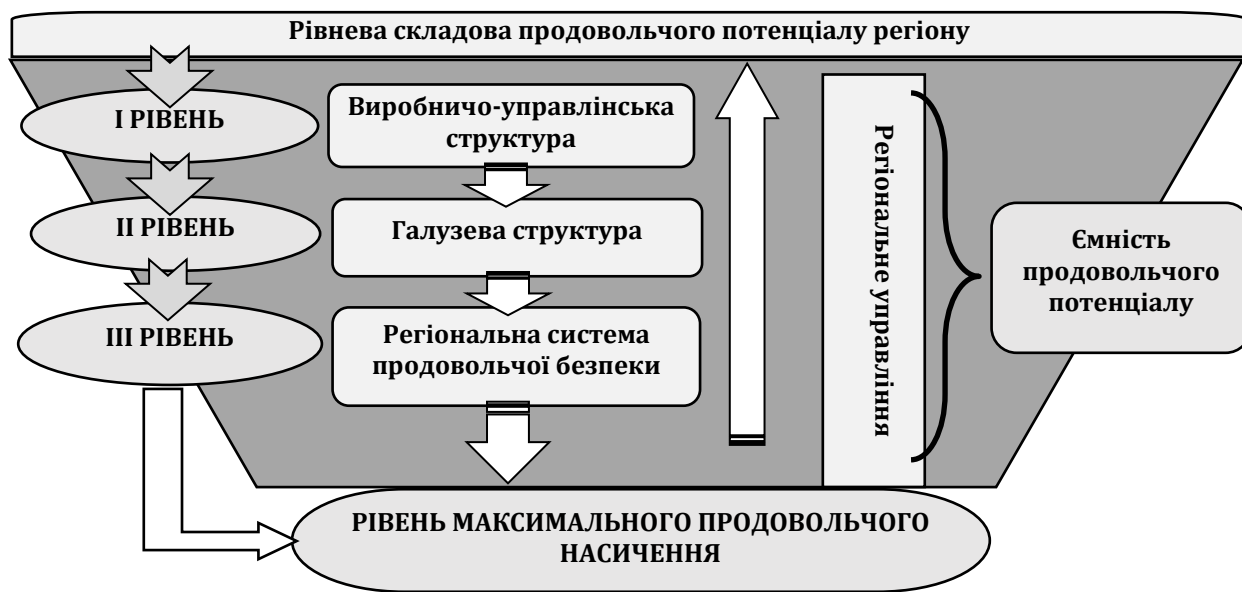

Рис. 2. Рівнева складова продовольчого потенціалу регіону

Мікрорівень включає в себе найбільшу частину елементів ІППР, які містять в собі основний потенціал активізації інвестиційно-інноваційної стратегії регіону. Насиченість інноваційною складовою економіки будь-якої країни відбувається за рахунок постійності генерації інновацій в інноваційних осередках, в тому числі і в самостійних суб'єктах регіонального господарювання. Тому знаходження значних фінансових ресурсів для стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності залишається актуальним питанням, яке постає перед промисловими підприємствами України в цілому та будь-якого регіону зокрема.

Виявляється, що харчування на загальному рівні не обов'язково має повноцінний характер тому питання продовольчої безпеки на рівні домогосподарства стає дуже важливим. Тому Спеціальний комітет ООН запропонував визначення продовольчої безпеки шляхом оцінювання рівня доступності до їжі домогосподарств. Продовольча безпека може бути забезпечена, коли сім'я може отримати достатньо безпечної їжі в достатній кількості, щоб забезпечити здоровий спосіб життя (достатній за якістю, кількістю та культурними традиціями) для всіх членів, і немає шансів втратити цей доступ [9].

Однак на побутовому та індивідуальному рівнях набагато складніше визначити базовий підхід вчених до стандартної системи безпеки харчових продуктів, оскільки, по-перше, не всі дослідники зосереджуються на цих рівнях або зосереджуються на перших трьох аспектах. По-друге, існує група вчених, які поєднали два останні рівні, оскільки не бачили принципової різниці між критеріями їх оцінки. По-третє, питання розмежування критеріїв та показників для оцінки продовольчої безпеки на останніх двох рівнях є більш складним. Тому дуже важко критично проаналізувати існуючі в науці методи, які формують стандарти продовольчої безпеки для сімей та окремих людей.

Відомий дослідник продовольчої безпеки Грос Р. [10] запропонував використовувати дві теоретичні основи як концептуальну основу методології продовольчої безпеки:

- 1) Концептуальні основи недоїдання, розроблені ЮНІСЕФ;
- 2) Концептуальна основа рівня харчування на рівні сім'ї.

Мостенська Т.Г. зауважила, що коли всі члени родини мають доступ до безпечної та корисної їжі (достатньої за якістю, кількістю та культурними традиціями), продовольча безпека на сімейному рівні може бути забезпечена, і можливостей втратити не буде надто багато [11].

Кундєєва Г.О. поєднує рівень домогосподарств та індивідуальний рівень у мікрорівень продовольчої безпеки (це можливість задовольнити власні потреби у продовольстві для виробничої діяльності). Автор вважає, що, в основному виходячи із соціальної функції особистості, рекомендується враховувати рівень продовольчої безпеки, пов'язаний з конкретною спільнотою (сім'єю), тобто рівнем сім'ї. Автор оцінював такі критерії оцінки продовольчої безпеки на мікрорівні: фактичний рівень доступності їжі; рівень доступності їжі; заходи щодо задоволення фізіологічних вимог до дієтичного складу та енергетичного вмісту [11].

По суті, автор звів стандартну систему та спростив її до рівня продовольчої безпеки.

Таким чином, доречно запропонувати основні напрями вдосконалення системи продовольчої безпеки, враховуючи багаторівневість такої системи:

1. Забезпечити безпечний та рівний доступ до землі, інших виробничих ресурсів та сільськогосподарських ресурсів, збільшити продуктивність праці в сільському господарстві (до 15 000 доларів на одного працівника на рік) та доходи від дрібної сільськогосподарської продукції. Вдосконалити сільськогосподарське виробництво, використовуючи знання, фінансові послуги, ринки та фактори, що збільшують додану вартість та можливості працевлаштування у продовольчих секторах.

2. Сприяти створенню та розвитку малих сільськогосподарських підприємств (до 50 га землі). Збільшити частку експорту продуктів харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини до 50%.

3. До 2030 року забезпечити створення збалансованої системи виробництва продуктів харчування та прийняти сільськогосподарські практики, які можуть підвищити життєздатність та продуктивність та збільшити виробництво, допомогти захистити екосистему, покращити адаптацію до кліматичних змін, екстремальних погодних умов, а також поступово відновлювати родючість та покращувати родючість.

4. До 2030 року збільшити площу сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом до 1 мільйона гектарів та забезпечити, щоб виробництво та реалізація органічної продукції щороку з 2020 року зростала щонайменше на 5%.

5. Збільшити інвестиції у сільську інфраструктуру, сільськогосподарські дослідження, розвиток технологій та створення генних банків для тварин та рослин.

6. Забезпечити нормальну роботу продовольчого ринку, особливо за рахунок зменшення ринкових ризиків фермерів та диверсифікації ринкових інструментів (страхування, гарантійні фонди, форвардні операції, деривативні операції, електронна комерція тощо), використовуючи для цього механізми товарних та фінансових втручань.

7. Підвищити ефективність зрошуваних земель, використовуючи інноваційні енергозберігаючі та екологічно безпечні сільськогосподарські технології.

8. Забезпечувати людей, особливо бідних, основною їжею відповідно до міжнародних стандартів та науково обґрунтованих стандартів.

Основні проблемні аспекти розвитку продовольчої безпеки в регіоні:

- виробництво орієнтується на експорт, повільне реагування виробничих підприємств на темпи коливань зовнішньої кон'юнктури;

-
- низький рівень конкурентоспроможності продукції місцевого виробництва, промислове виробництво не відповідає необхідним потребам внутрішнього ринку;
 - високі показники затрат на виробництво (місткість, матеріалоємність, енергоємність);
 - недостатній рівень активності суб'єктів в інвестиційній та інноваційній економічній діяльності;
 - промисловість комплексно орієнтується на виробництво екологічно брудної проміжної продукції;
 - слабка кадрова забезпеченість підприємств.

Основними напрямками з покращення продовольчої безпеки регіону можуть бути:

- створення інтегрованого промислового комплексу, орієнтованого на соціально-економічний розвиток, вирішення екологічних проблем (обмеженість, скорочення викидів парникових газів, покращене їх поглинання);
- створення інноваційної моделі в сфері інвестиційного екологічного клімату в регіоні;
- ефективне використання енергетичних технологій (відновлювальні джерела енергії, альтернативні види палива);
- проектування парків: регіональних, індустріальних, технологічних та впровадження інвестиційних проектів.

Покращення діяльності будь-якого регіону країни складається з розроблення стратегії – продовольчої політики, з впровадження продовольчої інфраструктури, ринкового середовища. Тому важливою умовою перспективної стабільної продовольчої діяльності регіону є комплексна програма з покращення виробництва в регіоні.

Висновки та перспективи подальших досліджень

В ході дослідження запропоновано основні напрями вдосконалення системи продовольчої безпеки регіону, враховуючи багаторівневість такої системи. До таких напрямів віднесено: створення інтегрованого промислового комплексу, орієнтованого на соціально-економічний розвиток, вирішення екологічних проблем (обмеженість, скорочення викидів парникових газів, покращене їх поглинання); створення інноваційної моделі в сфері інвестиційного екологічного клімату в регіоні; ефективне використання енергетичних технологій (відновлювальні джерела енергії, альтернативні види палива); проектування парків: регіональних, індустріальних, технологічних та впровадження інвестиційних проектів.

Список літератури

1. Global food security index 2018: An annual measure of the state of global food security (2018). The Economist Intelligence Unit. URL: <http://foodsecurityindex.eiu.com>
2. Страшинська Н.В., Грецька Г.А. Основні критерії оцінювання рівня продовольчої безпеки України та стратегічні напрями її підвищення. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9841/1/ST2.pdf>
3. Вараксіна О. В. Теоретичні основи продовольчої безпеки як економічної категорії. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. № 1 (56). С. 50-55.
4. Дорош М. М., Дадак О. О. АПК України як складова світової продовольчої проблеми. *Економіка України*. 2008. № 2. С. 24-28.
5. Мудрак Р.П., Лагодієнко В.В. Агроінфляція та індекс споживчих цін на продовольчі товари: порівняльний аналіз "Україна – ЄС". *Економіка України*. 2018. 1 (674). С. 28-40.
6. Лагодієнко В.В. Продовольча безпека Причорноморського регіону: стан, тенденції, перспективи. *Economic and Food Security of Ukraine*. 2019. № 6(3-4), pp. 16-25. URL: <https://doi.org/10.15673/efs.v6i3-4.1282>

7. Новіков Є. Ю. Сутнісний зміст поняття «продовольча безпека». Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2012. №2 (53). С. 47-50.
8. Бабич М.М. Оцінка марного витрачання питної води на втрачене продовольство та харчові відходи. Агросвіт. 2018. №11. С. 17-21.
9. Кундєєва О.І. Продовольча безпека: диференціація рівнів продовольчого забезпечення країни. Наукові праці НУХТ. 2013. №49. С.139-145.
10. Ініціатива Спеціального комітету Організації Об'єднаних Націй, АСС / SCN, 1991.
11. Gross R., Schoeneberger H., Pfeifer H., Preuss Hans-Joachim A. The Four Dimensions of Food and Nutrition Security: Definitions and Concepts. Nutrition and Food Security. Version April 2000. 17 p.
12. Мостенська Т. Г. Продовольча безпека на рівні домогосподарств. Економіка і соціальний розвиток: наукові праці НУХТ. 2015. Т. 21. №1. С. 121–133.

References

1. Global food security index 2018: An annual measure of the state of global food security (2018). Global food security index 2018: An annual measure of the state of global food security (2018). The Economist Intelligence Unit. Available at: <http://foodsecurityindex.eiu.com>
2. Strashyns'ka, N.V., Hrets'ka, H.A. *Osnovni kryterii otsiniuvannia rivnia prodovol'choi bezpeky Ukrainy ta stratehichni napriamy ii pidvyschennia*. [The main criteria for assessing the level of food security of Ukraine and strategic directions for its improvement]. Available at: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9841/1/ST2.pdf>.
3. Varaksina, O.V. (2013). «Theoretical foundations of food security as an economic category». *Naukovyj visnyk Poltav'skoho universytetu ekonomiky i torhivli*. № 1 (56), pp. 50-55.
4. Dorosh, M.M., Dadak, O.O. (2008). «AIC of Ukraine as a component of the world food problem». *Ekonomika Ukrainy*. № 2, pp. 24-28.
5. Mudrak, R.P., Lahodiienko, V.V. (2018). Ahroinflitsiia ta indeks spozhyvchykh tsin na prodovol'chi tovary: porivnial'nyj analiz "Ukraina – YeS". *Ekonomika Ukrainy*. №1 (674). pp. 28-40.
6. Lahodiienko, V.V. (2019). «Food security of the Black Sea region: state, tendencies, prospects». *Economic and Food Security of Ukraine*. № 6(3-4), pp. 16-25. Available at: <https://doi.org/10.15673/efs.v6i3-4.1282>
7. Novikov, Ye.Yu. (2012). «The essential meaning of the concept of "food security"». *Naukovyj visnyk Poltav'skoho universytetu ekonomiky i torhivli*. №2 (53), pp. 47-50.
8. Babych, M.M. (2018). «Estimation of useless consumption of drinking water for lost food and food waste». *Ahrosvit*. №11, pp. 17-21.
9. Kundieieva, O.I. (2013). «Food security: differentiation of food security levels of the country». *Naukovi pratsi NUKhT*. №49, pp.139-145.
10. Initsiatyva Spetsial'noho komitetu Orhanizatsii Ob'iednanykh Natsij, ACC / SCN. [Initiative of the United Nations Special Committee, ACC / SCN]. 1991.
11. Gross, R., Schoeneberger, H., Pfeifer, H., Preuss Hans-Joachim, A. (2000). The Four Dimensions of Food and Nutrition Security: Definitions and Concepts. Nutrition and Food Security. Version April.
12. Mostens'ka, T. H. (2015). «Food security at the household level». *Ekonomika i sotsial'nyj rozvytok: naukovi pratsi NUKhT*. Vol. 21. №1, pp. 121–133.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2020 р.